

שהוא צבע ולא כתם!

ומשינן: **אלא: העביר עליו ששה סמנין ולא עבר, העביר עליו צפון ועבר — טהרותיו טמאות. שאם העביר שביעי מתחילה — שמא עבר (83).**

תניא אידך: העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר, שנא, ועבר — טהרותיו טהורות, כי אם היה זה דם הוא היה עובר בפעם הראשונה. ובפעם השניה עובר גם צבע (84).

אמר זירא: לא שנו שטהרותיו טהורות — אלא הטהרות שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשניה, שבאותו הזמן לא נטמאו הטהרות שנגעו בבגד.

אבל טהרות שנעשו אחר תכבוסת שניה —

טהרותיו טמאות! שהרי בזה שחזר ושנה ולא הסתפק בהעברה הראשונה — הקפיד עליו, וגילה בדעתו שהוא חושש אפילו על ספק דם שכזה. ועבר, שבמעשה העברה השני נעשה בכתם זה צורת העברה של כתם דם, ולכן יש לחוש לטהרות שנעשו על גבי הבגד לאחר תכבוסתו השניה (85).

אמר ליה רבי אבא לרב אשי: וכי מידי ב-20 בקפידא של הבעלים תליא מילתא? והרי כיון שהטהרות אחרי הכיבוס הראשון טהורות הוכח שכתם זה אינו דם אלא צבע (86), ומדוע יטמאו הטהרות שלאחר הכיבוס השני מכח הקפדתו?

אמר ליה: אין. והראיה מהא דתניא: רבי חייא אומר דם הנדה ודאי הנמצא על הבגד — מעביר עליו ז' סמנין, ומבטלו, ויכול

הוא של צבע לא שייכת בו טומאה כלל, ומה בכך שנהג בו מנהג דם. והוכיחו מכאן כשיטתם [המבוארת בהערה 82] שגם לאחר העברת הסמנים חוששים שמא הכתם הוא מדם, וסיבת ההיתר היא רק מפני שהכתם אינו עתיד לצאת מהבגד [אלא על ידי 'צפון' שהיא פעולה קשה] ונחשב הכתם לטומאה בלועה שאינה מטמאת, ולכן ברגע שחשב לכבסו פעם נוספת ולנסות להוציא את הכתם מהבגד אם כן מעכשיו אין הטומאה בלועה, ונטמא הבגד באותו הרגע ממגעו בכתם. וכפירוש זה כתבו גם הרמב"ן והר"ן, וראה בערוך לנר מה שכתב ליישב את שיטת רש"י.

86. כן פירש רש"י. התוס' [ד"ה אמר רבי אבא] ביארו, שסבר רבי אבא שכדי להחשיב את הטומאה לטומאה בלועה קובעת המציאות ולא דעת הבעלים, ולכן גם במקום שחושבים הבעלים לנסות ולהוציא את הכתם טהור הוא.

83. הקשו התוס', מהו החידוש בכך שלא די בששה סמנין, והרי המשנה כתבה שז' סמנין מטהרים את הכתם, וצפון אינו אחד מהם, ופשוט שלא די בששה. ותירצו, שהחידוש הוא במקרה שששת הסמנים לא השפיעו כלל ולא שינו את מראה הכתם אפילו במשהו, שהיה אפשר לומר שבמקרה כזה ברור שהשביעי לא יגרום לשינוי משמעותי בצבע הכתם, ומוכח שהכתם הוא של צבע, לכן קא משמע לן שיתכן והסמן השביעי לבדו יחל ויגמור את הניקוי.

84. כן פירש רש"י [ד"ה שנאן], וכפי שיטתו [המבוארת בהערה 82] שז' הסמנים מבררים את הכתם הוא מדם או מצבע. ולפירוש התוס' והר"ן ז' הסמנים מגלים שהכתם נבלע בבגד ואינו מטמא גם אם הוא עשוי מדם.

85. כן פירש רש"י, והקשו התוס' [ד"ה הטבילין] כיון שהוברר על ידי ז' הסמנין שהכתם

ונטמאו, ונפלו החרסים לאויר התנור, והוסק התנור — התנור טמא, שסוף משקה לצאת על ידי ליבון החרסים, ונטמא התנור מהמשקין של הזב שיצאו מן החרסים אל התנור.

אמר ריש לקיש: לא שנו שרק אם הוסק התנור ויצאו המשקים נטמא התנור, אלא כשהיו משקין קלים, שטומאתם קלה שאינם אב הטומאה, דקימא לן שאין משקין מטמאים כלי אלא משקין שהן אב הטומאה. ולכן, אף אם הם יוצאים מהחרסים אין הם מטמאים את התנור אלא מדרבנן, ולכן לא גזרו בהם שיטמאו בעודם בלועים בחרסים.

אבל משקין חמורין, שהם אב הטומאה כגון מי רגלים של זב, התנור טמא אע"פ שלא הוסק התנור. שכיון שיכולים לצאת על ידי היסק לא חשיבי טומאה בלועה, ונטמא התנור עוד בהיותם בתוך החרסים⁽⁸⁸⁾.

להטביל את הבגד על אף שעדיין ניכרים בו סימני הדם. לפי שעברה חזותו של הדם ושוב אין בני אדם מקפידים על המראה שנשאר.

ואמאי יכול להטבילו ולטהרו כשעוד ניכר שהיה בו דם? והא דם נדה ודאי הוא!

אלמא, מוכח, כי בקפידא של האדם תליא מילתא, וכל שאינו מקפיד בטל ממנו שם דם מכיון שאינו מקפיד.

הבא נמי, כשחוזר ומעביר שבעה סממנים פעם שניה, הרי הטהרות שמכאן ולהבא טמאות כי גילה בדעתו שמקפיד על מראה הכתם, והרי בקפידא תליא מילתא!⁽⁸⁷⁾

תנן התם: הרסין כגון עביט מחרס העשוי לקבל בתוכו מי רגליים, שנשתמש בהן זב, שבלעו כלי החרס משקין היוצאים מהזב,

88. רש"י [ד"ה אי לא] ביאר, שהיתר 'טומאה בלועה' שבטוגיתנו הוא הדין המוזכר בחולין [עא ב] שאדם או בהמה שבלעו דבר טמא אין הטומאה מטמאת. והקשה הרש"ש שבמשניות במסכת כלים [ח ה, ט ו] מבואר שרק דבר שבלוע בבעל חי נחשב לבלוע ולא הנבלע בחפץ, ובתוס' אנשי שם [כלים ט ה] הקשה כעין קושיה זו על הרמב"ם. [טומאת מת כ ה]. ובחידושי הגר"ח [שצח] הוכיח שהרמב"ם סובר שטעם הטהרה אינו משום טומאה בלועה, אלא כיון שנבלעו בחפץ הרי הם כאילו אינם בעולם, ובמקום שמקפיד עליהם וחושב להוציאם מועילה מחשבתו למנוע שיחשבו לחלק מהכלי והרי הם קיימים בפני עצמם. ואת החילוק בין משקין חמורין לקלים ביאר, שמשקין חמורים אין טומאתם מדין 'משקה'

87. כן פירש רש"י, והקשה הרמב"ן שלא דומה הקפדה זו לנידון הקודם, ומה היא הראיה מכך שטהור כתם דם שאינו מקפיד עליו לטמא כתם צבע שמקפיד עליו. ומחמת קושייתו סובר הרמב"ן כשיטת התוס' [המבוארת בהערות הקודמות] שסיבת הטהרה בהעברת ז' סמנים היא מדין טומאה בלועה, ולפירושה קושיית הגמרא היא מלשון הברייתא 'ומבטלו', שמשמע שרק מרגע שביטלו הבעלים והחליטו בדעתם שלא להוציא את הכתם נחשבת הטומאה לבלועה, ולא כפי שסבר רבי אבא [כמבואר בהערה הקודמת] שהמציאות בלבד היא שקובעת את דין הבליעה. וראה מה שכתב בספר מגילת ספר [י ג] לחלק בבאור הראיה בין שני פירושי התוס' [עמוד א ד"ה הטבילו] שהבאנו בהערה 82.

הרי אפילו שיכול להעביר עליו "צפון", שמוציא את הדם, נחשבת הטומאה לטומאה בלועה שאפשר להקל בה ולתלות שאין זה דם אלא צבע⁽⁹⁰⁾. ובשלמא לשיטת ושוטמאה שיכולה לצאת על ידי הדחק הקלנו לטהר את הטהרות כל זמן שהכתם בלוע, אבל לדידך שגם בעודו בלוע הוא מטמא אמאי לא חששנו פה שמא בלוע בו

דם? (91)

רבי יוחנן אמר: אחד משקין קלין ואחד משקין חמורין, אם הוסק התנור — אין, אי לא — לא. לפי שגם טומאה דאורייתא אינה מטמאה, כשהיא בלועה⁽⁸⁹⁾.

איתביה רבי יוחנן לריש לקיש: בגד שנמצא בו כתם, הטבילו, ועשה על גביו טהרות, והעביר עליו ז' סמנין ולא עבר — הרי זה צבע, וטהרותיו טהורות. ואין צריך להטביל!

91. מקושיה זו הוכיחו התוס' [עמוד א, ד"ה הטבילון] שאין הסמנים מבררים בכירור גמור שהכתם הוא של צבע, שפעמים גם דם נדה אינו עובר על ידי ז' הסמנים, ורק בצירוף הביטול בבגד שמחשבי את הטומאה לבלועה הקלו. והקשו מכאן על רש"י בסנהדרין [מט ב, המובא בהערה 82] שכתב שכתם שלא עבר על ידי הסמנים ודאי צבע הוא.

הרמב"ן [עמוד א, ד"ה עבר או דהה] והר"ן [סנהדרין שם] כתבו שגם רש"י מודה שהבדיקה אינה כירור גמור, אולם בחכמת בצלאל [ד"ה הטבילון] הוכיח שרש"י בסוגייתנו פירש כשיטתו בסנהדרין, וראה מה שכתבנו לעיל הערות 84-87.

הרמב"ם [איסור"ב ט לן] סובר שבדיקת ז' הסמנים מועילה כדי להתיר אשה לבעלה, וכתב הרמב"ן [שם] שמוכח שסבר שהבדיקה היא כירור שדי בו כדי להתיר, שהרי לענין בעלה אין תועלת בכך שנבלעה הטומאה אחר כך. והקשה עליו מסוגייתנו שמוכח שרק בצירוף ההיתר של טומאה בלועה סמכו על הבדיקה. ותירץ שרק מפני חומרת טהרות לא סמכו על הבדיקה והצריכו ביטול, אבל לאיסור נדה לבעלה די בכך שלא עבר הכתם על ידי הסמנים כדי לקבוע שהוא צבע ולהתירה. וראה עוד מה שכתב במגיד משנה [שם]. עוד יש לומר, על פי מה שכתב הגרע"א [סב] והנודע ביהודה [תניינא

אלא גזיה"כ היא לטמא מי רגלי הזב בלא יחס לכך שחומר זה משקה הוא, מה שאין כן משקין קלים כל טומאתם היא מדין משקה. ומחמת חילוק זה משתנה דינם שנבלעו בחרס, שאחר הבליעה בטל מהם שם משקה, ולכן רק משקים חמורים שמטמאים גם בלא דין משקה שייכת בהם טומאה כשנבלעו, אבל משקין קלים כשנטל מהם שם משקה בטלה טומאתם. וראה עוד בחזו"א [כלים יא כו].

89. רש"י [ד"ה טהרותיו טהורות] והריטב"א ביארו, שמודה ריש לקיש שטומאה בלועה אינה מטמאת, ומה שטימא בחרסים קודם שיצא מהם המשקה, זהו מפני שגם דבר שרק על ידי הדחק יכול לצאת אינו נחשב לבלוע, ורבי יוחנן סבר, כיון שאינו יוצא בנקל הרי הוא בלוע.

90. התוס' [עמוד א, ד"ה הטבילון] ביארו, שההכרח שלא התירה המשנה רק מחמת התליה בצבע וצריך גם להתיר טומאה בלועה, הוא מכך שכתבה המשנה הטבילו ועשה על גביו טהרות, ולצורך מה הזכירה המשנה טבילה והרי אחר שהוברר שהכתם הוא מצבע אין כאן צד טומאה, ובהכרח שלא סמכו על כך שהכתם הוא מצבע אלא בצירוף היתר של טומאה בלועה, וכיון שברגע נפילת הכתם אינו בלוע הצריכו שיטבלנו להתיר טומאה זו. וראה מה שכתבנו בהערה 76.

הא שנאמר שהבית טמא — בכלים דמעיקרא, שהיו בבית בעת שהיה בו הדם לפני שנבלע בו.

הא שאמרו טהור — בכלים דבסוף, שהובאו אל הבית אחרי שנבלע בו הדם.

נבלעה בכמות, אם מתכבסת ויוצא ממנה רביעית דם — טמאה⁽⁹³⁾, ואם לאו — טהורה!

ומכך שדם שאינו יוצא בכיבוס אינו מטמא, מוכח שטומאה בלועה אינה מטמאה גם אם אפשר להוציאה על ידי הדחק.

ומתרצת הגמרא: אמר רב כהנא: מקולי רביעיות דם המת שנו כאן. שאין מדובר כאן בדם המת ודאי אלא, שאני דם תבוסה, שיתכן שיצא רוב רביעית מחיים ואינו מטמא, ולכן כל טומאתו היא רק מדרבנן, ובאיסור מדרבנן מודה ריש לקיש שהקלו לטהר טומאה בלועה⁽⁹⁴⁾.

אמר ליה ריש לקיש: הנח לכתמים — איסורם הוא מדרבנן, והקלו בהם חכמים⁽⁹²⁾.

וחזר רבי יוחנן והקשה: והתני רבי חייא: אפילו דם הנדה ודאי — מעביר עליו ז' סמנין, ומבטלו, ולא חוששים לדם נדה שידוע שבלוע בבגד, ודנים את הדם כטומאה בלועה אף על גב שיכול להוציאו על ידי צפון.

אמר ליה: רבי לא שנה דין זה במשנתו — רבי חייא מנא ליה? ובודאי שגירסא משובשת היא!

איתביה רבי יוחנן לריש לקיש: רביעית דם מהמת שנבלע בבית — הבית טמא משום אהל המת.

ואמרי לה: הבית טהור.

ומבאר הגמרא, ולא פליגי:

שהדרך לדעת אם יצא בכיבוס רביעית דם היא שימודו את המים שנשתמשו לכיבוס קודם הכיבוס, ויחזרו וימדדו את המים לאחר הכיבוס, ואם ימצא בהם תוספת רביעית נדע שיצא מהבגד רביעית דם. התוספות [ד"ה אם] סוברים שבדרך זו לא יוברר הדבר, שגם במקרה שלא תהא תוספת רביעית במדידה השנייה יתכן שיצאה רביעית דם אלא שנבלעו חלק ממי הכיבוס בבגד, ולכן פירשו הם שמביאים מים אחרים בשיעור מי הכיבוס פחות רביעית. ומעריבים בהם רביעית דם, ומשווים צבע מי הכיבוס לצבע המים האחרים, ואם אדמיותם תהא שווה נדע שגם במי הכיבוס מעורבת רביעית דם.

94. הקשו התוס' [ד"ה הנח] שבתירוץ זה

[נב] שרק לאיסור נדה לבעלה צריך הרגשה אבל טהרות נטמאות גם מדם שיצא בלא הרגשה, ואם כן לענין איסור לבעלה ישנו צד היתר נוסף שמא יצא הדם בלא הרגשה. וראה מה שכתבנו להלן [הערה 94].

92. בערוך לנר [עמוד א בתוד"ה הטבילון] ביאר, שלשיטת רש"י [המובאת בהערה 82] ביאור תירוץ הגמרא הוא שהקלו בכתמים לסמוך על ז' הסמנים שביירו שהכתם הוא מצבע ואין צורך לדין טומאה בלועה, ובפירוש זה ישב את קושיית הראשונים שהבאנו בהערה הקודמת. אולם מהתוס' [ד"ה הנה] מבואר שתירצה הגמרא שהקלו בכתמים להחשיב דבר שיכול לצאת על ידי הדחק לטומאה בלועה.

93. רש"י [ב"ק קא ב ד"ה ויוציא] ביאר,

איתוביה ריש לקיש לרבי יוחנן: כל הבלוע שאינו יכול לצאת — טהור.

הא יכול לצאת — טמא, ואף על גב דלא נפיק! ומוכח מכאן שאם ישנה אפשרות אפילו על ידי הדחק שתצא הטומאה לחוץ, אינה נחשבת ל'טומאה בלועה'.

ומתרתצ הגמרא, אמר רב פפא: כל היכא דאין יכול לצאת, ולא הקפיד עליו⁽⁹⁵⁾ — דברי הכל טהור.

יכול לצאת והקפיד עליו בעל הבגד ובדעתו להוציאו — דברי הכל טמא.

כי פליגי — דיכול לצאת ולא הקפיד עליו.

מר ריש לקיש סבר כיון דיכול לצאת — אף

על גב דלא הקפיד עליו. ולכן מטמאים החרסים את התנור.

ומר רבי יוחנן סבר אע"ג דיכול לצאת אם א-10 הקפיד עליו — אין, אי לא — לא. והברייתא שכתבה שאם יכול לצאת טמא, עוסקת במקרה שמקפיד עליו שיצא, ובזה מודה רבי יוחנן שטמא⁽⁹⁶⁾.

שנינו במשנה: איזהו רוק תפל? כל שלא טעם כלום.

תנא: כל שלא טעם כלום מבערב.

סבר רב פפא קמיה דרבא למימר כמאן דאמר לא טעם מידי באורתא, שכבר בלילה הקודם לא טעם מאומה.

מבואר שמודה ריש לקיש שהקלו בטומאה דרבנן וטיהרו טומאה בלועה שיוצאת על ידי הדחק, ולכאורה גם במשנתנו שעוסקת בטומאת כתמים שהיא מדרבנן אפשר להתיר מדין זה, ומדוע הוצרכה המשנה להתיר מפני שהוכיחו הסמנים ש'הרי זה צבע'. ותירצו, שרוב כתמים שבאשה מקורם מדם נדה ומסתבר יותר צד האיסור, ודווקא בדם תבוסה שצד ההיתר שקול לצד האיסור הקלו בטומאה דרבנן. ובחידודי הלכות תמה על תירוצם שהרי לטומאת נדה לא די שיצא מגופה אלא צריך גם שתרגיש ביציאתו [כמבואר לעיל נז ב] ואם כן צד ההיתר שלא הרגישה שקול לצד האיסור. ויש לומר, על פי דברי הגרע"א [ס"ב] והנודע ביהודה [תנינא נב] שכתבו שלטומאת מגע אין צורך שתרגיש, ואם כן כל צד ההיתר הוא שמא אין הדם מהאשה. והחידודי הלכות שמיאן בתירוצו זה, הוא כפי שיטתו בסדרי טהרה [קצ צג, ד"ה 'אבל מדברי התוס', וד"ה 'תו קשה לי'] שמדאורייתא דם שיצא בלא הרגשה אינו מטמא

במגע.

וראה לעיל [הערה 82] שהבאנו שהר"ן בסנהדרין [מט ב] פירש שגם במשנתנו די בדין טומאה בלועה כדי להתיר, ולדבריו אין מקום לקושית התוס'.

95. המהרש"א הביא שבגמרות ישנות הושמטו המילים 'ולא הקפיד עליו', כי בטומאה בלועה לגמרי שאין אפשרות שתצא גם על ידי הדחק, מודים כולם שטהור גם כשמקפיד. וראה מה שכתבנו לעיל הערה 89.

96. למסקנת הגמרא נמצא, שמחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש היא כמחלוקת רבי אבא ורב אשי המובאת בתחילת העמוד, שריש לקיש ורבי אבא סברו שהיכול לצאת על ידי הדחק מטמא גם כשאין דעתו להוציאו, ורבי יוחנן ורב אשי סברו שרק כשמקפיד להוציאו מטמא. ומדברי רבי חייה הוכיחו רבי יוחנן ורב אשי כשיטתם.